
(Re)llegir /

Llibres d'ara i d'antany

Els ametllers. Manifestabilitat i manifestació en Joan Maragall

LLUÍS SOLÀ I SALA
solisal@telefonica.net

Resum: Lectura d'*Els ametllers*, de Joan Maragall, en què es remarca la capacitat del poeta per fer perceptible la realitat mitjançant la paraula, des d'una poètica que desconfia de la tècnica i es mostra altament conscient de les capacitats i les fal·làcies del llenguatge.

Paraules clau: poesia, poesia catalana, llenguatge poètic, Joan Maragall, *Els ametllers*, *Enllà*.

***Els ametllers*. Manifestability and manifestation in Joan Maragall's poetry.**

Abstract: This reading of his poem *Els ametllers* aims to show Maragall's ability to render reality through words, on the basis of a poetics which mistrusts technique and is highly conscious of language's capacities and fallacies.

Keywords: poetry, Catalan poetry, poetic language, Joan Maragall, *Els ametllers*, *Enllà*.

La poesia, sobretot la poesia de Joan Maragall, afirma amb fermesa, però amb tremolor, la manifestabilitat dels éssers i de les coses i la possibilitat de fer-se presents al poema. Maragall més aviat tendeix a creure que la poesia fins i tot té accés, en determinades ocasions, a espais i zones estrictament reservats. De cap a cap de la seva obra no deixa de ser un tret propi que el caracteritza l'afany constant per arribar a expressar aspectes nuclears de diversa mena del món físic i humà. Però si bé la seva poesia ens lliura documents capitals que demostren la sensibilitat i la capacitat de la seva obra d'aferrar aquests moments, de fer visible en certa manera l'invisible, de constatar, doncs, l'expressivitat inherent a la realitat, Joan Maragall també és profundament conscient de les dificultats i, en definitiva, dels obstacles de tota mena que s'oposen a la manifestació.

En poesia, la manifestació passa per la paraula. Si la fe de Joan Maragall en la paraula és indoblegable, també ho és la seva consciència dels múltiples paranys a què la paraula està constantment exposada. L'*Elogi de la paraula* no deixa de ser també un advertiment de les fal·làcies i de les falsedats que la paraula comporta. Dels presocràtics ençà, sabem que la paraula serveix per a dir la veritat i la falsedat. Entre aquestes dues tensions es mou bona part de la poesia de Maragall, i és gràcies a aquestes tensions que aconsegueix bona part de la seva eficàcia. El poeta, Maragall, doncs, afirma contundentment la manifestabilitat, però és qui posa més dificultats a l'hora de la manifestació.

Hi hauria subjacent en tot procés cap a la poesia un element de contradicció. Allò que assegura i fonamenta la manifestabilitat, el poder i la virtut de manifestació, és l'existent. L'existent es manifesta, els éssers es manifesten, i tot consisteix a escoltar. A escoltar perquè l'existent s'articula en veus, en rostres, en aspectes. Les veus no són encara les paraules. Les veus de la terra encara no són les veus de la paraula. Hi ha una distància,

de vegades un abisme, entre les veus i les paraules. Però hi ha moments en què sembla que els éssers s'ofereixen a la manifestació. Tanmateix, cal tenir un olfacte molt fi per saber destriar el camí bo dels camins dolents. Sembla que Maragall sovint opta en primer lloc per una obra reduïda per evitar les marrades. *Els ametllers* n'és un exemple.

Joan Maragall data els «Fulls de dietari» el 23 de gener i el 6 i el 15 de febrer de 1901. Constitueixen tres seqüències temporals d'un mateix fet. Les coses s'esdevenen en el temps i el poeta les exposa en el temps, l'una darrere l'altra. Són tres poemes breus anomenats *Els ametllers*. La primera cosa que ens diu d'aquells arbres és que l'han sorprès, l'ha sorprès no solament que traguessin el cap i s'erigissin per sobre de l'hort blanc, sinó, específicament, la blancor, la blancor que configura el signe dels ametllers, llur destil·lació del blanc. Però el fet que dona lloc a la possibilitat del poema és la sorpresa inicial, l'aparició del que no era i que en un moment determinat apareix, no els ametllers en si, sinó solament la blancor, la blancor que apareix entre la boira, entre la immensa manifestabilitat. Hi ha un llamp que el sorprèn i aquest llamp és la blancor, la blancor insospitada i nova. El poeta diu que els ametllers se senten esfereïts per la nova blancor, la blancor encara inesperada. Tant els arbres com, indubtablement, el mateix poeta.

L'esfereïment és un dels senyals de la manifestabilitat, de la plena visió o de la captació de la manifestabilitat. Remet a la sorpresa del real florit, a la flor del real. Per a Joan Maragall, no hi ha aferrament de substància poètica si no som capaços de captar l'energia que comporta l'encontre amb allò real. I a la percepció, petita o grossa, de la descàrrega. Aquests encontres sobtats sempre mantenen una càrrega alta i alhora són extremament fugissers, esvanívols, és a dir, tendeixen a ser ingovernables. Sotmetre'ls a l'energia configuradora de les paraules no és fàcil, més aviat constitueix una prova de tacte i de tàctica per part del poeta. Requereixen paciència i concentració extrema i encara, probablement, gràcia. En poesia, tot el que tenim a l'abast per fer-los aparèixer, per fer-los manifestar, correspon al domini de la paraula i dels plecs, dels aplecs i dels replecs del so, de la musicalitat inherent al so.

Però són els éssers els que es revelen mentre s'oculten o som nosaltres els que no som capaços de veure i d'escoltar sinó rarament, alguna vegada. Altrament, en el cas que estiguem realment atents, llavors aconseguim de no interferir-nos entre la veu dels éssers i la nostra veu? És per això que Maragall no es refia gaire de la tècnica i que tendeix a la transcripció immediata, a la immediatesa de la manifestació, a gairebé l'automatisme expressiu més que a la dilatació. *Els ametllers* en són un bon exemple. L'atenció persistent en el temps lliura al poeta les modulacions d'allò real.

La poesia seria la manifestació de la manifestabilitat, la manifestació de les veus a través de la nostra veu. Tanmateix, per més reeixida que sigui la nostra transformació de l'univers en paraules, només aconseguim traslladar una quantitat mínima de l'energia primària. Maragall afirma en més d'una ocasió que davant les descàrregues de la realitat es troba torbat. En tres moments, en tres avuis diferents, s'han manifestat els ametllers

a la capacitat perceptiva del poeta o, més ben dit, en tres moments el poeta s'ha llançat a expressar-los. Aquests tres moments responen tant o més a la disponibilitat d'atenció del poeta que no pas a la contínua disponibilitat d'allò real, que se li apareix com diverses etapes del blanc i, més concretament, de la blancor. Entre les coses, li ha aparegut el blanc, el blanc de la flor de l'ametller, i en el blanc, la vibració de la blancor.

Allò real es revela altament plàstic i en transformació, el temps el filtra contínuament i el modula i el poeta aconsegueix només d'urpar-ne els signes principals o, si més no, els signes més potents que li sembla que la realitat li dicta. En efecte, la transcripció que Maragall aconsegueix cada cop dels esquinçalls de la realitat solen ser sempre mínims, precisos, quasi imposats. Es podria creure que Maragall no gosaria mai desvirtuar cap d'aquestes imposicions. Més aviat es tractaria de saber-les trobar i atendre. La realitat es mou i apareix, ara forta i robusta, ara feble i en perill. Entre la possibilitat i la realitat, es dreça el fet que l'aparició d'allò real s'esdevé sempre per etapes i que tothora sura, doncs, el perill d'anorreament, d'on, probablement, sorgeix el mateix efecte d'esfereïment. El perill plana sempre sobre els signes. El glaç, la neu, posen en perill la blancor.

Hi ha un drama implícit en el pas de qualsevol potència a l'acte, un drama humà, animal, vegetal o mineral. Per sobre de la tanca han tret tot just el cap els pètals blancs de quatre flors d'ametller, però no són sinó senyals, símptomes d'una realitat en procés, fàcilment esvaïdissa, que pot no arribar a terme. La blancor de la neu ha caigut damunt la blancor dels pètals i tot ha fet témer que el fràgil anunci podria no tenir lloc. Però entre tantes blancors finalment ha emergit la resplendor del vermell de la flor, com entre tantes paraules a vegades resplendeix la paraula.

Les veus que podem i sabem escoltar més, com diu el mateix Maragall, són les veus de la terra, les veus que sent el comte Arnau i que el poeta sent a través d'aquesta figura de la qual ignorem fins a quina profunditat ens representa i ens designa. Les veus properes com les dels éssers vivents.

En un moment donat, Maragall ha cregut capturar una taqueta blanca sobre la tanca blanca: una flor d'ametller. Per tal de manifestar-la, de manifestar el fenomen que el sorprèn, perquè es puguin manifestar en la poesia les veus de la terra, la veu humana necessita recuperar tots els elements, totes les substàncies que la nodreixen: l'em-paraulament, l'en-cantament, l'en-raonament. I l'acord indissoluble de seny, imatge i so.

La poesia es pot constituir en el vehicle de la manifestació dels éssers, però reclama coratge, sinceritat i veracitat. I també, i no pas en darrer lloc, pot ser la veu d'aquest ésser que és l'home. Com si no poguéssim concebre cap experiència ni cap realitat consistent si no és arrelada i salvada en la paraula proferida.

Que hi hagi una problemàtica profunda entre manifestabilitat, experiència humana i paraula, és un fet. Les veus de la terra, a través de l'experiència humana, s'encarnen a vegades en la paraula. Nosaltres mateixos també ens hi encarnem. En la paraula d'un d'un lloc i d'un temps.